

Mentaliteetit ja totaali-historia

André Burguière: The Annales School. An Intellectual History. Käännös ranskasta Jane Marie Todd. Cornell University Press, Ithaca & London 2009, 309 s.

■ André Burguièren teos *Annales*-lehden ympärille jäsenyneestä historiantutkimuksesta on ennen kaikkea mentaliteettien historian kartoitusta. Se on laadittu sisältä päin, sillä kirjoittaja on lehden pitkäaikainen toimittaja ja nykyisin lehden toimitusneuvoston jäsen. Burguièren kirja on virkistävä poikkeus verrattuna tavanomaisiin kuvauksiin *Annales*-historiasta pelkästään kvantitatiivisena ”sarjojen historia”. Hän ei myöskään rakenna tulkintaansa sukupolvi-asetelman varaan kuten esimerkiksi Peter Burke tai François Dosse tekivät.¹

Kirjan alkua hallitsee pohdinta mentaliteettien käsitteen ilmaantumisesta, usein esitetty kysymys Marc Blochin ja Lucien Febvren mahdollisesti erilaisista mentaliteettikäsitteistä ja käsitteen ”juurista” *Annales*-traditiossa. Tavanomaisten epäiltyjen (Lucien Lévy-Brühlin primitiivinen

1. Peter Burke: *The French Historical Revolution. The Annales School 1929–89*. Polity Press 1990; François Dosse: *New History in France. The Triumph of the Annales*. University of Illinois Press 1994 (alkuteos ilmestyi 1987)

menteliteetti, durkheimilaisen sosiologian kollektiivinen representaatio) rinnalla Burguière ottaa esille myös ranskalaisen historiankirjoituksen oman tradition (Fustel de Coulange, Michelet).

Alaotsikkonsa mukaan Burguièren teos on *une histoire intellectuelle*, aatteiden historiaa. Työssä ei kiinnitetä huomiota ranskalaisen historian tutkimuksen institutionaaliseen puoleen, ei sen asemaan tieteiden järjestelmässä tai suhteeseen koululaitokseen, julkisuuteen ja valtiovaltaan, eikä edes akateemisen historian tutkimuksen laajenemiseen 1960- ja 1970-luvun vaihteessa.

Sekä Bloch että Febvre arvostelivat hollantilaisen Johan Huizingan (ja sitä kautta myös Lévy-Brühlin) mentaliteettikäsitystä liiasta yleistävyydestä, ”ajan henki”-tyyppisestä yhtenäiskulttuurin automaattisesta olettamisesta, joka yllättäen tekee lyhyen paluun 1960-luvun alussa vielä Michel Foucault’n *épistémè*-käsitteessä. Tässä kohden Burguière ei ole kuitenkaan riittävän tarkka käsitteitä esitellessään. Ei ole kovin uskottavaa, että Febvren ajatus käytettävissä olevista ”intellektuaalisista työkaluista” rajana sille, millaisia ajatuksia kunakin aikakautena pystytään ilmaisemaan olisi rinnastettavissa Foucault’n teoksessaan *Les mots et le choses* (1966) esittämälle ajatukselle kokonaisen aikakauden ajattelua leimaavasta rakenteesta. Burguière ei myöskään huomaa miten Foucault 1960-luvun lopulla luopui *épistémè*-käsitteen käytöstä, eikä enää palannut siihen. Se ei siten sovi hänen myöhemmän (tai aikaisem-

man) tuotantonsa jäsentämiseen. Käsitteellinen huolimattomuus vie aika ajoin pohjan Burguièren vauhdikkailta tulkinnoilta (jotka ovat suhteellisen lyhyessä tekstissä kyllä ymmärrettäviä).

Teoksen seuraavissa jaksoissa kuvataan kuinka mentaliteettien historia jää totaalihistorian alle ja marginalisoituu pitkäksi aikaa. Ernest Labrousseen liitetty alueellisiin monografioihin perustuva kvantifioiva väestö- ja taloushistoriallinen ote sai päähuomion parin vuosikymmenen ajan. Alueellisten monografioita vieläkin radikaalimpi oli Fernand Braudelin totaalihistoriallinen ote. Se oli kuitenkin niin sofistikoitu, ettei seuraajia juuri ole ollut. Ainoana yrittäjänä yleensä mainitaan Emmanuel Le Roy Ladurie väitöskirjallaan *La Paysans de Lanquedoc* (1966). Työ on ehkä parhaiten luonnehdittavissa kompromissiksi Labrousseen ja Braudelin otteiden välillä. Sen tapahtumahistoriallinen jakso laajeni myöhemmin monografiaksi *Karnevaalit* (1979, suom. 1990). Laduriesta tuli siten silta takaisin mentaliteettien historian pariin etenkin hiukan aikaisemman teoksensa *Montaillou – ranskalainen kylä 1294–1324* (1975, suom. 1984) ansiosta. Hänen työtään on tulkittu myös antropologisena historia- ja mikrohistoriana.

Todellinen mentaliteettien historian uusi teoreetikko oli väestöhistorioitsija Philippe Ariès, joka löysi Annales-historian sodan aikana ja ryhtyi tutkimaan väestöllisessä käyttäytymisessä ilmenevää ”salaista historiaa”, vapaaehtoista syntyyden säännöstelyä. Nos-

taessaan Philippe Arièsin ja Michel Foucault’n tapaiset epäortodoksiset historiantutkijat vihdoinkin selkeäksi osaksi Annales-tarinaa Burguière esittää merkittävän oppihistoriallisen uudelleenarvion ranskalaisen historiantutkimuksen sisältä. Tässä jaksossa erityisesti Braudelin uutta luova panos tuntuu jäävän muiden varjoon. Perusteluna lienee se, että tutkimuksen tasolla Braudelin vaikutus on Ranskassa ollut niin vähäinen. Kuvaavaa teokselle on, että Burguière siteeraa kautta linjan teoreettisia tekstejä vain Blochilta ja Febvreltä, mutta ei kertaakaan Braudelin metodologista esseekokoelmaa *Écrits sur l’histoire* (1969). Burguière pitää merkittävänä palauttaa mieleen Annales-patriarkkojen ajatuksia. Kyse ei ole heidän esittelystään tärkeinä tiedepoliittisina vaikuttajina, vaan enemmän heidän ajatustensa sisältöön, jopa niiden vivahteisiin perehtymistä.

Entä miten mentaliteettien historian asema kehittyi myöhemmin? Burguière on vakuutunut mentaliteettien käsitteen hedelmällisestä kattavuudesta. Se yhdistää erilaisia otteita, eikä siksi johda niin helposti yksipuolisiin rajauksiin. Burguière selvästikin vierastaa vain painettujen tekstien lukemiseen perustuvaa kulttuurihistoriaa ja esimerkiksi Roger Chartierin tekstejä siteerataan säästeliäästi. Mutta vielä kovempi arvostelu tulee ilmi täydellisenä vaikenemisena. Burguièren omassa tekstissä ei mainita kertaakaan nimeä François Furet ja Pierre Nora esiintyy vain yhden kerran. Selvästikään Burguière ei odo-

ta Annales-historian menestyvän isolla rahalla tehdyn, julkaisutoimintansa puitteilla leveilevän ja Yhdysvalloissakin menestyneen tutkimusreseptin mukaan. Näillä intellektuellissa mielessä vaatimattomilla, mutta mittasuhteiltaan suureellisilla hankkeilla tarkoitan erityisesti Furet'n toimittamaa Ranskan vallankumouksen historiallista sanakirjaa *Dictionnaire critique de la Révolution française* (1988, 5 nidettä) ja Noran suurhanketta muistin paikoista *Les Lieux de mémoire* (1984–93, kolme osaa, 7 nidettä), josta Yhdysvalloissa on laadittu peräti kaksi eri käännösvalikoimaa. Arièsin ja Foucault'n nostaminen ja Furet'n ja Nora'n sivuuttaminen on kiinnostava uudelleen-tulkinta Annales-suuntauksen jatkuvan menestyksen eväistä.

Matti Peltonen